

બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા
સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રાણ - પ્રથમખંડ

પ્રશ્નપત્ર - ૨

(સમય : બપોરે ૨ થી ૫)

રવિવાર, ૬ માર્ચ, ૨૦૨૨

કુલ ગુણ : ૧૦૦

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓)
કે ખોટાં (✗) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં કરવી.

વિભાગ - ૧ : 'બ્રહ્મવિદ્યાના અમૂલ્ય ગ્રંથો' તૃતીય આવૃત્તિ, જૂન - ૨૦૧૩

પ્ર.૧ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓)
નિશાની કરો. (કુલ ગુણ ૮)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની
કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

- (૧) ૨, ૪ (૨.૭.૪/૬૪) (૨) ૨, ૩ (૩.૬.૨/૮૭-૮૮)
(૩) ૩, ૪ (૩.૫/૮૩) (૪) ૧, ૩ (૨.૧.૨/૧૫-૧૬)

પ્ર.૨ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (પંદરેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય
તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. વચનામૃતની ઐતિહાસિક પ્રમાણભૂતતા (૨.૬.૩/૫૭-૫૮) ઐતિહાસિક પ્રમાણભૂતતાની દૃષ્ટિએ વિશ્વભરના
ધાર્મિક યા આધ્યાત્મિક ગ્રંથોમાં વચનામૃતનું સ્થાન અજોડ છે. હિન્દુ પરંપરાના મૂળભૂત મહત્વના ગ્રંથો
જેવા કે વેદો, ઉપનિષદો, પુરાણો, સ્મૃતિઓ, રામાયણ, મહાભારત વગેરેની રચના ક્યારે થઈ તેની કોઈ પણ
પ્રકારની ચોક્કસ માહિતી આપણી પાસે ઉપલબ્ધ નથી. એ ગ્રંથોના રચનાકાળ વિશે જુદા જુદા વિદ્વાનો અનેક
પ્રકારનાં અનુમાનો દ્વારા જુદાં જુદાં મંતવ્યો રજૂ કરે છે. એવી જ રીતે જૈન, બૌદ્ધ, ખ્રિસ્તી, મુસ્લિમ વગેરે
વિશ્વના મુખ્ય ધર્મોના મૂળભૂત મુખ્ય ગ્રંથોની રચનાની કોઈ ચોક્કસ, અફર અને નિર્ણયાત્મક સાલ કે તિથિ
નથી, પરંતુ વચનામૃતમાં ઐતિહાસિક સમયની સ્પષ્ટ અને નિર્ણયાત્મક સાલ કે તિથિ નથી, પરંતુ વચનામૃતમાં
ઐતિહાસિક સમયની સ્પષ્ટ નોંધ જોવા મળે છે. પ્રત્યેક વચનામૃતની શરૂઆતનો પ્રથમ ફકરો જ્ઞાનોપદેશની
ઐતિહાસિક પ્રમાણભૂતતાના પુરાવારૂપ છે. આ પ્રથમ ફકરામાં શ્રીજીમહારાજ કયા વર્ષ (સં. ૧૮૭૬, સં.
૧૮૭૭, સં. ૧૮૭૮...)ના, કયા માસ (કારતક, માગશર...)ના, કયા પક્ષ (સુદ કે વદ)માં, કઈ તિથિ (પ્રતિપદા,
બીજ, ત્રીજ...)એ, કયા ગામ (ગઢડા, સારંગપુર, કારિયાણી, લોયા, પંચાળા, વરતાલ, અમદાવાદ, અશ્વાલી,
જેતલપુર)ના, કયા સ્થાન (દાદાખાયર/ જીવાખાયર/વસ્તાખાયર/ સુરાખાયર/ ઝીણાભાઈના દરબારમાં, પોતાના
ઉતારે, પરમહંસોની જાયગામાં, શ્રીગોપીનાથજી, શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ કે શ્રીનરનારાયણના મંદિરમાં અથવા લક્ષ્મી
વાડીએકે ગોમતી તળાવે...)માં, કઈ દિશા (પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ)માં મુખારવિંદ રાખીને, કેવા આસને
(ઢોલિયો, પાટ, ગાદીતકિયો, પલંગ, વેદી, ઓટો, ચોતરો, સિંહાસન... વગેરે) બેસીને કેવાં વસ્ત્રો, અલંકારો,
આભૂષણો, પુષ્પગુચ્છો અને પુષ્પહારોને ધારણ કરતાં થકાં કોની સામે બેસીને આ વાત કરે છે, તેનું તાદશ
વર્ણન સંપાદક પરમહંસોએ ખૂબ જ સુંદર રીતે કર્યું છે. ઐતિહાસિક પુરાવા રૂપે આટલી બધી સૂક્ષ્મતાભરી સચોટ
માહિતી આજ સુધીના વિશ્વભરના કોઈ પણ ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનના સાહિત્યગ્રંથમાં પ્રાપ્ત થતી નથી એ નક્કર
હકીકત છે. વળી, વિશ્વધર્મોનો ઇતિહાસ જોતાં જણાય છે કે પ્રાયઃ બીજા કોઈ મુખ્ય ધર્મસંસ્થાપકના ઉપદેશો
એની હયાતીમાં નોંધાયા નથી. એટલા માટે પછીથી સેંકડો વર્ષો બાદ ગ્રંથસ્વરૂપે પ્રાપ્ત થયેલ એમના ઉપદેશોને
મૂળ વક્તાની સ્વીકૃતિ અને સંમતિ ન જ મળી હોય તે સમજી શકાય તેમ છે. વચનામૃતમાંના ગ્રંથસ્થ ઉપદેશો,

ઉદ્બોધક શ્રીજીમહારાજની હયાતીમાં એમની સામે બેઠાં બેઠાં સાંભળતી વખતે જ નોંધાયા છે. એટલું જ નહિ, પણ સંપાદક પરમહંસોએ વચનામૃતનું સંપાદન કરી, શ્રીજીમહારાજને બતાવીને પ્રમાણભૂતતા અને યથાર્થતાની મહોરછાપ મરાવી છે. (વચ.લો.૭) આમ, પોતાના ઉપદેશોને મળેલા ગ્રંથસ્વરૂપને તેના ઉદ્બોધકવક્તાએ પોતે જ જોઈને કે સાંભળીને સ્વીકૃતિ અને સંમતિ આપેલી હોય, એવું શાસ્ત્ર વિશ્વધર્મના ઇતિહાસમાં જો કોઈ હોય તો તે આ ‘વચનામૃત’ જ છે. **અથવા**

૨. **વચનામૃત : સમન્વયાત્મક સાધનામાર્ગ (૨.૭.૬/૬૮)** શ્રીજીમહારાજે સાધનામાર્ગ પણ સર્વશાસ્ત્રોના અને બધાં જ અંગોના સમન્વયરૂપે દર્શાવેલો છે. કેટલાક ગ્રંથો ફક્ત ધર્મપ્રધાન હોય તો કેટલાક ત્યાગતપ પ્રધાન હોય, કેટલાક ભક્તિપ્રધાન હોય તો કેટલાક ફક્ત જ્ઞાનપ્રધાન હોય છે. આમ, સાધનાના કોઈ એક જ અંગનું અતિશય પ્રધાનપણું બતાવીને એ જ માર્ગે મુમુક્ષુને દોરવાનો પ્રયત્ન થતો હોય એવું ઘણા ગ્રંથોમાં કે ઘણા વક્તાઓનાં પ્રવચનોમાં જોવા મળે છે, પરંતુ વચનામૃત એ બાબતે એક વિશિષ્ટ પ્રકારનો ગ્રંથ છે, કારણ કે તેમાં સાધનાપંથનાં આવશ્યક એવાં બધાં જ અંગો-સાધનોનો યથાયોગ્ય પ્રમાણમાં સુભગ સમન્વય છે. સર્વોપરી શ્રીહરિએ જીવને જીવદશામાંથી બ્રાહ્મીસ્થિતિ સુધી પહોંચાડવા અને પોતાના દિવ્ય સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરાવીને પોતાના અક્ષરધામ સુધી પહોંચાડવા માટે બ્રહ્મવિદ્યાના વિદ્યાર્થીને કે.જી.થી માંડીને પીએચ.ડી. સુધીના આ સાધનાપંથમાં ક્યાં, ક્યારે, કોને, કયા સાધનની કેટલા પ્રમાણમાં અને શા માટે જરૂરિયાત છે તેનું સચોટ માર્ગદર્શન આપ્યું છે. જેમ બટાટાના શાકમાં બટાટા, તેલ, પાણી, મીઠું, મરચું, ટમેટાં, કોથમીર, મીઠો લીમડો, હળદર, ખાંડ, ખટાશ, ગરમ મસાલો - બધું જ યોગ્ય પ્રમાણમાં યોગ્ય સમયે અને યોગ્ય રીતે નાંખવામાં આવે તો જ તે શાક સ્વાદિષ્ટ અને ખાદ્ય બને. ફક્ત બટાટા કે ફક્ત પાણી, ફક્ત તેલ, ખાંડ, મીઠું કે મરચું હોય તેને બટાટાનું શાક ન કહેવાય. વળી, મીઠાનું પ્રમાણ વધારે હોય, ખટાશ અતિશય વધારે હોય તોપણ તે શાક ખાવા યોગ્ય ન બને. તેમ અધ્યાત્મ સાધનામાં; ભગવાનના નિશ્ચય, ઉપાસના, શરણાગતિ, મહિમા, દિવ્યભાવની સાથે ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ, તપ, ત્યાગ, અહિંસા, જપ, તીર્થ, ધ્યાન, શાસ્ત્રપઠન જેવાં અનેક સાધનોની તથા તે સિદ્ધ કરવામાં મદદરૂપ એવા સત્પુરુષની ક્યાં, ક્યારે, કોને, કેવી રીતે, કેટલા પ્રમાણમાં આવશ્યકતા છે, તેની સ્પષ્ટતા શ્રીજી મહારાજે વચનામૃતમાં કરી છે. તેમણે પોતે જે જે સાધનો કર્યાં છે, તેમાંથી કોઈ એક સાધન બતાવીને અટકી ગયા નથી; પરંતુ જ્યાં, જેની જેટલી જરૂરિયાત હતી તેટલી બતાવીને ત્યાં જ સાધક અટકી ન જાય, ત્યાં જ સાધનાની ઇતિશ્રી કે પૂર્ણવિરામ ન માની લે, તેનું તેમણે ખૂબ જ ધ્યાન રાખ્યું છે.

૩. **સંત થકી સ્વભાવ, વિષય, કસર ટળે અને સંત થકી સર્વે ગુણો આવે (૩.૭.૫/૧૩૫-૧૩૬)**

સંત થકી સ્વભાવ, વિષય, કસર ટળે :

ઈન્દ્રિયાદિક ક્ષેત્ર થકી કોઈ ઊગરે એમ નથી. માટે વચનામૃતમાં કહ્યું છે તેમ નિયમરૂપી બેડીમાં રહે તો ઊગરે. ને બ્રહ્માદિક કાંઈ અણસમજુ કે અજ્ઞાની નહોતા, પણ એને મોટા સાધુ વિના બીજા કોઈ જિતાવી શકે જ નહિ, ને મોટા સાધુ છે તે કળ બતાવે, છળ બતાવે અને જુક્તિ બતાવીને ઈન્દ્રિયુંને જિતાડે, ને મોક્ષ પણ કરે. માટે પોતાનું બળ મૂકીને મોટા સાધુને બાજી પડવું. (સ્વા.વા.: ૫/૫૮) મોટા લગાર પણ દષ્ટિ કરે તો કામાદિક પીડી શકે નહિ, ને પોતાની મેળે ગમે તેટલા દાખડા કરે પણ કામાદિક પરાભવ કર્યા વિના રહે જ નહિ. માટે મોટાનો દઢ આશરો કરવો. (સ્વા.વા. ૫/૨૫૦) મોટા સાથે જીવ જોડે ત્યારે દોષ ટળી જાય છે. (સ્વા.વા. ૪/૧૦૭) વિષય થકી તો જીવ પોતાની મેળે જુદા પડી શકે જ નહિ, ને વિષય મૂકવા જાય તો બમણા બંધાય. ને મોટા સાધુ થકી તો વિષયથી જુદું પડાય. ત્યાં દષ્ટાંત દીધું, જે ‘દૂધ ને પાણી કોઈથી જુદાં પડે જ નહિ, પણ હંસથી જુદાં પડે છે.’ (સ્વા.વા. : ૫/૨૫૩) સાધન કરી કરીને મરી જાય તો પણ વાસના ટળે નહિ. એ તો મોટા અનુગ્રહ કરે ત્યારે જ ટળે છે. (સ્વા.વા. : ૧/૭૦)

સંત થકી સર્વે ગુણો આવે :

‘ભગવાનમાં જોડાણ હોય ને ભગવાનની આજ્ઞામાં રહેતા હોય ને ભગવાનની મરજીને જાણતા હોય એવા સાધુ સાથે પોતાના જીવને બાંધવો; તે થકી ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ અને મહિમા સહિત ઉપાસના એ સર્વે ગુણ પમાય, પણ તે વિના ક્યાંથી પમાય ? ને જેવા સાધુને સેવે તેવા ગુણ આવે, તે મુમુક્ષુ હોય તે પણ ઘટી

જાય ને પામર હોય તે વધી જાય, માટે સર્વેનું કારણ સંગ છે. (સ્વા.વા. : ૧/૭) ચોસઠ લક્ષણે યુક્ત જે સાધુ તેની સાથે જોડાવું એટલે એ એકમાં ચોસઠ આવી જાય. (સ્વા.વા. ૫/૧૬૪) જીવને ભગવાનના સાધુ ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ, મહિમા, ઉપાસના એ સર્વે ગુણ આપે છે. (સ્વા.વા. ૧/૧૦) **અથવા**

૪. **સ્વામીની વાતો : ગ્રંથની વિવિધ આવૃત્તિઓનું પ્રકાશન (૩.૩/૭૮-૭૯)** સ્વામીની વાતોની નોંધ કરનારા જુદા જુદા સંતો- ભક્તોએ પોતપોતાની રીતે જુદા જુદા ખરડા તૈયાર કરેલા. શરૂઆતમાં આ સંપાદિત થયેલા ખરડાઓ સંતો, હરિભક્તો વાંચતા. કોઈક વળી બધા ખરડાની નકલો પણ કરાવતા. આવી રીતે વાતોનું વાંચન વધવા લાગ્યું. જાગા ભક્ત પાસે જે ખરડાઓ હતા તે ખરડાની પ્રત કૃષ્ણજી અદા (રાજકોટ) પાસે પણ આવી હતી. ત્યાર બાદ થોડાંક વર્ષો પછી કૃષ્ણજી અદાના પુત્ર વૈજનાથભાઈએ સૌપ્રથમ સંવત ૧૯૫૯(ઈ.સ. ૧૯૦૩)માં છ પ્રકરણો છપાવ્યાં. તેમાં જાગા ભક્તનાં ત્રણ પ્રકરણો, સદાશંકરભાઈનું એક તથા હરિશંકરભાઈનાં બે પ્રકરણો - આમ છ પ્રકરણો હતાં. કદાચ બાલમુકુંદ સ્વામીએ સંપાદિત કરેલું પ્રકરણ તેમને હાથ નહિ આવ્યું હોય, તેથી તે પ્રકાશિત કર્યું ન હતું. ત્યારબાદ સંવત ૧૯૬૬(ઈ.સ. ૧૯૧૦)માં સદ્. બાલમુકુંદ સ્વામીની આગેવાની હેઠળ રાજકોટથી જાગાભક્તે સંપાદિત કરેલાં ત્રણ પ્રકરણો, સદાશંકરભાઈએ સંપાદિત કરેલું એક પ્રકરણ તથા બાલમુકુંદ સ્વામીએ સંપાદિત કરેલું એક પ્રકરણ - આમ કુલ પાંચ પ્રકરણો પ્રસિદ્ધ થયાં. તેમની પાસે હરિશંકરભાઈએ સંપાદિત કરેલાં બે પ્રકરણો ન આવ્યાં હોય તે બનવાજોગ છે. આ જ પાંચ પ્રકરણો અમદાવાદના આચાર્ય વાસુદેવપ્રસાદજીની આજ્ઞા લઈને સદ્ગુરુ નંદકિશોરદાસની પ્રેરણાથી બુકસેલર ગુરુપ્રસાદ નારણજીએ સંવત(ઈ.સ. ૧૯૧૧)માં પ્રસિદ્ધ કર્યાં. બાલમુકુંદ સ્વામી દ્વારા પ્રથમ પ્રકાશિત પ્રતને જ મુખ્ય ગણીને સંવત ૧૯૭૫(ઈ.સ. ૧૯૧૯)માં શ્રીપતિપ્રસાદજી મહારાજની આજ્ઞા લઈને, સત્સંગ હિતવર્ધક મંડળ, રાજકોટે તે પ્રત પ્રકાશિત કરી. બાલમુકુંદ સ્વામીએ સંપાદિત કરેલી સ્વામીની વાતોની પ્રતને આધારે, રાજારામ ભટ્ટે આચાર્ય આનંદપ્રસાદજીની આજ્ઞાથી સંવત ૧૯૮૯(ઈ.સ. ૧૯૩૩)માં પ્રત પ્રસિદ્ધ કરી. ત્યારપછી, સ્વામિનારાયણ ગુરુકુળ રાજકોટથી વિક્રમ સંવત ૨૦૨૨ (ઈ.સ. ૧૯૬૬)માં; શ્રીજીદીક્ષાધામ શ્રીસ્વામિનારાયણ મંદિર, પીપલાણાથી સંવત ૨૦૫૦(ઈ.સ. ૧૯૯૪)માં - આમ, અનેક સ્થળોથી પાંચ પ્રકરણો પ્રસિદ્ધ થવાં લાગ્યાં. બાલમુકુંદ સ્વામી દ્વારા પાંચ પ્રકરણના પ્રકાશન બાદ, સંવત ૧૯૮૪(ઈ.સ. ૧૯૨૮)માં વૈજનાથભાઈએ બાલમુકુંદ સ્વામીએ સંપાદિત કરેલી પ્રતમાં આવેલ પુરુષોત્તમના અપરિમિત ઐશ્વર્યના પ્રકરણને સમાવીને, પોતે સંવત ૧૯૫૯(ઈ.સ. ૧૯૦૩)માં છપાવેલાં છ પ્રકરણો સાથે સાત પ્રકરણ પ્રકાશિત કર્યાં, જે સૌથી વધુ પ્રસિદ્ધિ પામ્યાં છે. બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ સંસ્થા દ્વારા આ સાત પ્રકરણવાળું પુસ્તક પ્રકાશિત થતું આવ્યું છે; જેની અત્યાર સુધીમાં એક લાખ ઉપરાંત પ્રત પ્રકાશિત થઈ ચૂકી છે. આમ, પાંચ પ્રકરણો તથા સાત પ્રકરણો, આ બે જ પ્રતો સવિશેષ પ્રસિદ્ધ થઈ છે. આ સિવાય જે કંઈ પ્રકરણો છપાયાં, તેમાં જાગા ભક્તે નોંધેલ અન્ય કેટલીક વાતો તથા જૂનાગઢ મંદિરના લહિયા શ્રી ઠક્કર નારાયણ પ્રધાને નોંધેલી વાતોના ખરડાઓ છે. આમ, જેમ જેમ પ્રકરણો હાથમાં આવતાં ગયાં, તેમ તેમ રાજકોટના વૈજનાથભાઈ તથા અન્ય પ્રકાશકો દ્વારા પ્રકાશિત થવા લાગ્યાં. સંવત ૧૯૫૯(ઈ.સ. ૧૯૦૩)થી આરંભીને સંવત ૨૦૧૭(ઈ.સ. ૧૯૬૧) સુધીમાં વૈજનાથભાઈના સંપાદકપણા હેઠળ અલગ અલગ સમયે ઉમેરેલાં પ્રકરણો છપાયાં. બોયાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થાએ એકથી પંદર પ્રકરણો બે વખત છપાવ્યાં હતાં. આજ સુધી બી.એ.પી.એસ.માં સૌથી વધુ પ્રકાશન સાત પ્રકરણની વાતોનું થયું છે. તેથી સર્વે સંતો-ભક્તો સવિશેષ આ ગ્રંથનું જ નિયમિત વાંચન કરતા હોય છે.

પ્ર.૩ પ્રમાણ પરથી વિષયનું શીર્ષક આપો. (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : કૌંસમાં આપેલ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ ન લખ્યો હોય તો પણ ગુણ આપવો.

૧. ભગવાનનું સ્વરૂપ ન ઓળખાય એ જ માયા છે. (૩.૭.૨/૧૨૩)
૪. વચનામૃતના શબ્દોની મૌલિક વ્યાખ્યાઓ (૧૨૨)
૨. જે ઈન્દ્રિયો, અંતઃકરણ તથા અનુભવ એ ત્રણે કરીને યથાર્થપણે પ્રત્યક્ષ ભગવાનને જાણે ત્યારે પૂરો જ્ઞાની કહેવાય. (૨.૪.૨/૨૭)
૪. શ્રીજીમહારાજ : બ્રહ્મવિદ્યાના યથાર્થ જ્ઞાતા અને અનુભવી (૨૬)
૩. કસ્મિન્નુ ભગવો વિજ્ઞાતે સર્વમિદં વિજ્ઞાતં ભવતિ। શું જાણવાથી આ બધું જ જાણી શકાય છે (૧.૩/૮)
૪. બ્રહ્મવિદ્યાની મહત્તા અને આવશ્યકતા (૫)

૪. આ વાત સમજીને એની દૃઢતાની ગાંઠ પાડ્યા વિના છૂટકો નથી. (૨.૫.૪/૪૭)
 જ. જીવોના કલ્યાણાર્થે ભગવાનના નિશ્ચયની દૃઢતા નો આગ્રહ
 ૫. ભારતીય ઋષિઓએ જીવનના અંતિમ લક્ષ્યની સિદ્ધિ માટે તો બ્રહ્મવિદ્યાનું જ વિશેષ મહત્વ સ્વીકાર્યું છે.
 જ. અનેકવિધ વિદ્યા માટે મનુષ્યબુદ્ધિની ક્ષમતા (૧.૧/૩-૪) (૩)
 ૬. અમે તમને જે આ વાત કરીએ છીએ તે પ્રત્યક્ષ દેખીને કરીએ છીએ. (૨.૪.૨/૪૨)
 જ. આત્મા - પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર (૪૦)

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. કોણ ખીલ કે દાદર જેવા હોય છે ? તે ક્યારે ટળે ? (૩.૭.૬/૧૪૮)
 જ. કામ-ક્રોધાદિક દોષ છે તે તો જેમ ખીલ કે દાદર હોય એવા છે, તે તો દેહનો ભાવ છે, ટળી જાશે, ને મોટા દૃષ્ટિ કરે તો આ ઘડીએ ટળી જાય.
 ૨. કારિયાણીમાં ૧૯ સંતોની સેવામાં રહેવા તૈયાર થયેલા સ્વામીને શ્રીજમહારાજે શું કહ્યું ? (૩.૬.૨/૮૩)
 જ. મહારાજે કહ્યું : ‘રંગ છે સ્વામી ! તમે વચન હેતું પડવા ન દીધું.’
 ૩. વધેલા એક શેર મઠ રામદાસ સ્વામીની ઈચ્છાથી સ્વામી જમી ગયા ત્યારે રામદાસ સ્વામીએ શું કહ્યું ? (૩.૬.૨/૮૦)
 જ. રામદાસ સ્વામીએ કહ્યું : સાધુરામ ! રોજ આટલી ભૂખ વેઠો છો ?
 ૪. શરદઋતુમાં આકાશ નિર્મળ જોઈને સ્વામી શું બોલ્યા ? (૩.૭.૮/૧૫૨)
 જ. ‘આવું અંતઃકરણ થાય ત્યારે જીવ સુખિયો થાય, તેમ સત્સંગ કરતાં કરતાં થાય છે.’
 ૫. ધ્યાનમાં બેઠેલા લોધિકા દરબાર અભેસિંહને ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ શું કહેવડાવ્યું ? (૩.૬.૩/૧૦૫)
 જ. ‘અમારે મોતૈયાની જરૂર નથી. દરબારને કહેજો કે તમારા ધ્યાન કરતાં અમારું જ્ઞાન કરોડગણું વધારે છે.’
 ૬. ભગવાનનાં કથા-કીર્તન ત્યારે ધ્યાન ટકે. વાત પૂરી કરો. (૩.૭.૫/૧૩૧)
 જ. ભગવાનના કથા-કીર્તન થાતાં હોય ત્યારે ધ્યાન મૂકી દેવું, કેમ જે, એમાંથી જ્ઞાન થાય ત્યારે ધ્યાન ટકે.
 પ્ર.૫ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર વિસ્તૃત નોંધ લખો.
 (પચીસ થી ત્રીસ લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. ‘વિપરીત દેશકાળ’ થી ‘ભગવાનનો શેમાં રાજીવો છે ?’ સુધીના જ પ્રશ્નો (સાધનાલક્ષી પ્રશ્નોના ઉત્તરો) (૩.૭.૫/૧૪૪) :
૧. પ્રશ્ન : વિપરીત દેશકાળ આવે છે ત્યારે ભગવાન સાંભરતા નથી ને ઉદ્વેગ થાય છે, માટે તેનું કેમ સમજવું ?
 ઉત્તર : ‘ભગવાન સર્વકર્તા છે, કદાચ દેશકાળમાં તો કોઈને ભગવાન સાંભરે જ નહિ, પણ આ લોકમાં ચોંટાય તો નહિ ને આ લોકમાંથી વૈરાગ્ય થાય ને ચોંટાય જ નહિ, તે સારુ ભગવાન એને દુખિયો રાખે છે; માટે સર્વકર્તા ભગવાન સમજવા.’ (સ્વા.વા : ૪/૪૭)
૨. પ્રશ્ન : ‘મોટાનો સંગ કરે તો ધ્યાન-ભજનને ઘસારો આવે ને ધ્યાન-ભજન કરે તો સંગમાં ઘસારો આવે, તેમાં શું કરવું ?’
 ઉત્તર : ‘સંગ કરવો; સંગ થાશે તેમાંથી વિષય ટળવાના છે, પણ સંગ વિના વિષય કેમ ટળશે ?’ (સ્વા.વા: ૪/૧૦૫)
૩. ‘પૂરો સત્સંગ થયો કેમ સમજવો ?’
 ઉત્તર : ‘અક્ષરરૂપ થવાય ત્યારે પૂરો સત્સંગ થયો સમજવો.’ (સ્વા.વા.૫/૮૭)
૪. પ્રશ્ન : ‘જીવ અર્પણ કર્યા પછી વાસના ટાળવી રહે છે કે નહિ ?’
 ઉત્તર : ‘વાસના ટાળવી પડે; ને એમ ઉત્તર ન કરીએ તો ભગવાનમાં બાધ આવે જે, એકની વાસના ટાળે ને એકની ન ટાળે, માટે એમ કહેવાય નહિ, ને આત્મનિષ્ઠા તથા માહાત્મ્યે કરીને વાસના ટાળે છે.’ (સ્વા.વા.૫/૮૫)
૫. પ્રશ્ન : ‘વિષય નિર્મૂળ કેમ થાય ?’
 ઉત્તર : ‘નિર્મૂળ થયા હોય તેના સંગથી જ્ઞાન થાય, વૈરાગ્ય થાય, વિવેક આવે ને આત્મા ને દેહ જુદા સમજાય તો નિર્મૂળ થાય.’ (સ્વા.વા. ૫/૨૩૮)

૬. પ્રશ્ન : ‘ઠેઠ મહારાજ પાસે ને તમારી પાસે કેમ અવાય ?’

ઉત્તર : ‘મહારાજને પુરુષોત્તમ જાણે ને ભગવાનની આજ્ઞા પાળે તો અવાય.’ (સ્વા.વા. ૬/૨૭)

૭. પ્રશ્ન: ‘ભગવાનનો શેમાં રાજીપો છે ?’

ઉત્તર : ‘નટની માયાના વચનામૃતમાં ભગવાનનું સ્વરૂપ નિર્દોષ કહ્યું છે તેવી રીતે મહારાજનું સ્વરૂપ સમજવું ને તેવી રીતે જ આ સંતનું સ્વરૂપ પણ સમજવું ને ભગવાનની આજ્ઞા પાળવી ને રૂડા સાધુનો સંગ રાખવો, તો તેની ઉપર મહારાજ રાજી રાજી ને રાજી જ છે.’

૨. શ્રીજીમહારાજની જીવોના કલ્યાણાર્થે જ વાતો (૨.પ.૨/૪૩-૪૫) : શ્રીજીમહારાજની પ્રત્યેક વાત જીવોના કલ્યાણાર્થે છે એવો ખ્યાલ એમનાં જ વચનોથી આવે છે. પોતાની શુભ ભાવના વ્યક્ત કરતાં તેઓ કહે છે:

ગઢડા મધ્ય. ૧૩ આ જે મારે વાત કરવી છે તે કાંઈ દંભે કરીને નથી કરવી તથા માને કરીને નથી કરવી તથા પોતાની મોટવપ વધારવા સારુ નથી કરવી. એ તો એમ જાણીએ છીએ જે, ‘આ સર્વ સંત તથા હરિભક્ત છે તેમાંથી એ વાત કોઈને સમજાય તો તેના જીવનું અતિ રૂડું થાય.’ તે સારુ કરીએ છીએ.... અમારે પરમહંસ તથા સત્સંગી સમસ્ત પાસેથી કોઈ સ્વાર્થ સાધવો નથી તોપણ કોઈને બોલાવીએ છીએ, કોઈકને વઢીએ છીએ, કોઈકને કાઢી મૂકીએ છીએ તેનું એ જ પ્રયોજન છે જે, ‘કોઈ રીતે આ વાત સમજાય તો બહુ સારું થાય.’ માટે આ વાર્તા છે તે સર્વે દૃઢ કરીને રાખજ્યો.

ગઢડા મધ્ય. ૩૫ તમારે સર્વેને મારે વિશે વિશ્વાસ છે ને હું તમને જેવી તેવી અવળી વાતે ચડાવી દઉં, તો જેમ સર્વેને કૂવામાં નાખીને ઉપરથી પાણીની શિલા ઢાંકે ત્યારે તેને નીકળવાની આશા જ નહિ, તેમ તમે પણ મારા વચનને વિશ્વાસે કરીને અવળે માર્ગે ચઢી જાઓ તો એમાં મારું શું સારું થાય ? માટે આ વાર્તા તમારા કલ્યાણની છે તે મેં તમને હેતે કરીને કહી છે, તે સારુ તમો સર્વે હવે આવી જ રીતે સમજીને દૃઢપણે વર્તજો.

ગઢડા મધ્ય. ૪૫ તમે સર્વે મુનિમંડળ તથા બ્રહ્મચારી તથા ગૃહસ્થ સત્સંગી તથા પાળા તથા અયોધ્યાવાસી, એ તમે સર્વે મારા કહેવાઓ છો. તે જો હું ખટકો રાખીને તમને વર્તાવું નહિ અને તમે કાંઈક ગાફલપણે વર્તો તો તે અમારા થકી દેખાય નહિ. માટે જે જે મારા કહેવાયા છો તેમાં મારે એક તલમાત્ર કસર રહેવા દેવી નથી. માટે તમે પણ સૂધા સાવધાન રહેજ્યો, જો જરાય ગાફલાઈ રાખશો તો તમારો પગ ટકશે નહિ અને મારે તો જે તમે ભગવાનના ભક્ત છો તેના હૃદયમાં કોઈ જાતની વાસના તથા કોઈ જાતનો અયોગ્ય સ્વભાવ તે રહેવા દેવો નથી. અને માયાના ત્રણ ગુણ, દશ ઈન્દ્રિયો, દશ પ્રાણ, ચાર અંતઃકરણ, પંચભૂત, પંચવિષય અને ચૌદ ઈન્દ્રિયોના દેવતા, એમાંથી કોઈનો સંગ રહેવા દેવો નથી, ને એ સર્વે માયિક ઉપાધિ થકી રહિત સત્તામાત્ર એવો જે આત્મા તે રૂપે થઈને ભગવાનની ભક્તિ કરો એવા સર્વેને કરવા છે, પણ કોઈ જાતનો માયાનો ગુણ રહેવા દેવો નથી. પોતાના આશ્રિતોમાં કોઈ જાતની વાસના કે કોઈ પ્રકારનો સ્વભાવ ન રહી જાય એ માટે એમને કેવો ખટકો છે, તે ગઢડા પ્રથમ. ૧૮માં વાત કરતાં પહેલાં બાંધેલી પૂર્વભૂમિકા પરથી ખ્યાલ આવે છે. તેઓ સં.૧૮૭૬ના માગશર વદિ છઠના રોજ રાત્રિ પાછલી પહોર બાકી હતી ત્યારે એટલે કે વહેલી સવારે ત્રણ વાગ્યે પોતે જાગી ગયા અને બીજા પરમહંસો તથા સત્સંગીઓને જગાડીને બોલાવ્યા, સૌને સભામાં બેસાડ્યા, ઘણીવાર સુધી પોતે વિચારીને પછી બોલ્યા : “એક વાત કહું તે સાંભળો.... મારા મનમાં તો એમ થાય છે જે વાત ન કહું પણ તમે અમારા છો માટે જાણીએ છીએ જે કહીએ જ અને આ વાત છે તેને સમજીને તે જ પ્રમાણે વર્તે તે જ મુક્ત થાય છે અને તે વિના તો ચાર વેદ, ષટ્શાસ્ત્ર, અઢાર પુરાણ અને ભારતાદિક ઇતિહાસ તેને ભણવે કરીને તથા તેના અર્થને જાણવે કરીને અથવા તેને શ્રવણે કરીને પણ મુક્ત થાય નહિ, તે વાત કહીએ તે સાંભળો.” શ્રીજી મહારાજનાં ઉપરોક્ત વચનોમાં એમની જીવો પ્રત્યેની કરુણા અને જીવોનાં કલ્યાણ કરવાની ભદ્ર ભાવનાનાં દર્શન થાય છે. તેથી એમણે જ્યારે જ્યારે, જ્યાં જ્યાં અને જેને જેને જે જે વાતો કરી છે; તેમાં એમને કોઈ પ્રકારનો અંગત સ્વાર્થ નથી. કોઈને છેતરવા કે દુઃખી કરવાનો મલિન આશય પણ નથી, પરંતુ જીવોના કેવળ કલ્યાણ અર્થે જ વાતો કરી છે.

નોંધ :- (૧) પ્રશ્ન : ૬ થી ૮ માટે અત્રે આપેલા ઉકેલપત્રમાં ફક્ત મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીની રજૂઆત તથા વિચારધારા પ્રમાણે ગુણ આપી શકાય. મુદ્દાની સામે આપેલા અંક ગ્રંથનો ભાગ અને પાના નંબર દર્શાવે છે. (૨) અત્રે આપેલા પ્રસંગો અભ્યાસક્રમના આધારે તૈયાર કરેલા હોવાથી તે જ પ્રસંગો માન્ય ગણવા. તે સિવાયના પ્રશ્નને અનુરૂપ પ્રસંગો પરીક્ષાર્થીએ લખ્યા હોય પણ અત્રે આપેલા ન હોય તો તે પેપર ઉપર કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરવા માટે પ્રશ્ન નંબર સાથે નોંધ મૂકવી.

પ્ર.૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (ત્રીસેક લીટીમાં)
(કુલ ગુણ : ૧૨)

નોંધ : બે પ્રસંગ વર્ણનાત્મક અને બે થી ત્રણ જ લીટીમાં ઉલ્લેખ હોય તેવા બીજા ચાર પ્રસંગ સાથે કુલ છ પ્રસંગ હોવા જરૂરી છે

૧. વાતો દ્વારા સંશયગ્રંથિ ટાળનાર શાસ્ત્રીજી મહારાજ (‘સાધુમંડળ મહુવામાં’ થી ‘જૂનાગઢમાં સત્સંગિજીવનની કથા’ સુધીના જ પ્રસંગો)
 ૧. આ પ્રાગજીમાં તમે શું દીઠું છે ? મહુવા મંદિરની સભામાં વચનામૃતની સાખે હરિભક્તોના સંશય ટાળ્યા. ૧૧૧-૧૧૮
 ૨. ભગતજીના સંગથી જ પાંશરું રહ્યું છે. - તલગાજરડાના પટેલનો સંશય દૂર કર્યો. ૧૨૬
 ૩. કાનમ દેશમાં શુદ્ધ ઉપાસના સ્થાપન. ૧૩૭-૧૩૮
 ૪. અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનો પ્રૌઢ પ્રતાપ. - ઉપેન્દ્રાનંદ સ્વામીનો અનુભવ ૧૩૮-૧૪૧
 ૫. ડભોઈમાં રાત્રે કથા પ્રસંગે ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અને ભગતજીના મહિમાની વાતો કરીને શંકા દૂર કરી. વાહ, યજ્ઞપુરુષદાસ ! તેં તો અંતર ઠારી દીધું- હઠ, માન ને ઈર્ષ્યા રહિત થયેલા પુરાણી મોરલીધરદાસ. ૧૪૩-૧૪૬
 ૬. યજ્ઞપુરુષદાસની વાતોથી રંગાચાર્યને પ્રાગજી ભક્તના દર્શનની લગની લાગી. ૧૪૮-૧૪૯
 ૭. અણમૂલા રત્નની પ્રાપ્તિ- જેઠાભાઈએ વચનામૃતના અંકોડા સાંધી જાળી ગૂંથી લીધી. ૧૫૫-૧૫૬
 ૮. સ્વામીશ્રીએ કૃષ્ણસ્વરૂપદાસજીને બ્રહ્મવિદ્યાનું હાર્દ બતાવી દીધું - ગોપાળાનંદ સ્વામી અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનો યથાર્થ મહિમા તેઓને સ્વામીશ્રીની વાતોથી સમજાયો. તેઓની તમામ ખોટ ભાંગી નાખી. ૧૫૮
 ૯. સ્વામીશ્રીની વાતોથી કોઠારી જીભાઈ જાગા સ્વામીનો મહિમા સમજે છે. ૧૭૫-૧૭૬
 ૨. ડુંગર ભક્તના બાળચરિત્રોમાં વ્યક્ત થતા જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય (‘દિવ્ય ચરિત્રો’ થી ‘પિતાને ઉપદેશ’ સુધીના જ પ્રસંગો)
- જ્ઞાન : ૧. મેં શાસ્ત્રમાંથી સાંભળ્યું છે કે એકાદશીને દિવસે અન્ન ખાવું તે માંસ અને મદિરાના આહાર બરોબર છે.
માટે હું તો નહિ જમું ૨૦
૨. પિતાશ્રી પાસે શાસ્ત્રોની કથા એક ધ્યાનથી સાંભળતા. ૨૧
 ૩. હું તો મહારાજને ભેળા જ લઈને આવ્યો છું. - અંધારી રાત્રે એકલા ગયેલા ડુંગર ભક્ત પિતાશ્રીને ૨૧
 ૪. મહેળાવની જનતાને પણ ડુંગર ભક્ત શ્રીજીમહારાજનાં લીલાચરિત્રોની વાતો કરતા. ૨૨
 ૫. વરતાલ મંદિરના ઓટલે લહિયાના ફેંકેલા કાગળો વાંચતા - મહેળાવ મંદિરમાં આવતા સંતો પાસેથી કથાવાર્તા શીખીને પોતે કથા કરતા. - ભણવામાં પ્રથમ જ કક્ષા મેળવવી. ૨૩-૨૪
 ૬. મહાભારતની કથા કરી - ગિરધરકૃત રામાયણ કંઠસ્થ ૨૬
 ૭. વિજ્ઞાનાનંદ સ્વામી પાસે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ - શાસ્ત્ર અધ્યયનની શરૂઆત ૩૮-૪૦
 ૮. પિતાને આપેલો ઉપદેશ (વૈરાગ્ય-જ્ઞાન) ૪૪

- વૈરાગ્ય : ૧. સાધુ થવું તેમાં પણ પ્રથમ જ કક્ષા. ૨૩
૨. મારે તો સાધુ થવું છે અને ઘણાને બ્રહ્મવિદ્યા ભણાવવી છે - રાવજીભાઈને ૨૪
૩. બેચર ભગતને : તમે અંતરથી સાધુ થાવ - પોતાની દૃઢતા હોય તો જ કહી શકાય - ત્યાગી થવાનો સંકલ્પ દૃઢ નિશ્ચય. ૨૯
૪. સંસાર સુખનાં અનેક પ્રલોભનો અને ત્યાગી જીવનનાં કષ્ટો અને આપત્તિઓ વિષે ઘરમાંથી જણાવાતું છતાં તીવ્ર વૈરાગ્યની અભિરુચિ ૩૦-૩૧
૫. વિજ્ઞાનાનંદ સ્વામીની પૃચ્છા સાધુ થવા માટે - ડુંગર ભક્તની તૈયારી ૩૨-૩૩
૩. શુદ્ધ ઉપાસનાનાં મંદિરોની આવશ્યકતા ('અક્ષરપુરુષોત્તમના જ્ઞાનની શરૂઆત' થી 'શુદ્ધ ઉપાસનાના પ્રવર્તક' સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. શ્રીજીમહારાજ તથા ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની વાતોથી આ જ્ઞાનનાં બીજ વવાયા અને ભગતજી, જાગા સ્વામી, બાલમુકુંદદાસ સ્વામી, યોગેશ્વરદાસ સ્વામી સર્વના આશીર્વાદ ૭
૨. દિવ્ય સ્વરૂપોની પ્રતિષ્ઠા કરી અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસનાનું કાર્ય અને એકાંતિક ધર્મના પ્રવર્તન માટે મંદિરોની આવશ્યકતા જણાઈ. ૮
૩. 'પરમેશ્વરની ઉપાસના રહેવા ત્યાગનો પક્ષ મોળો કરી મંદિરો કરાવ્યાં. ઉપાસના રહેશે તો ઘણાંક જીવનાં કલ્યાણ થશે.- શુદ્ધ ઉપાસના પ્રવર્તે નહિ, ત્યાં સુધી બ્રહ્મરૂપ નહિ થવાય, કલ્યાણ પણ નહિ થાય. ૮
૪. શ્રીજીમહારાજે મંદિરો કરી મૂર્તિઓ સ્થાપી કહ્યું : 'આ મૂર્તિ દ્વારે જ હું પ્રગટ રહ્યો છું.' - પોતાની શુદ્ધ ઉપાસના પ્રવર્તાવવા પોતાના ચરિત્રોનું શાસ્ત્ર અને પોતાની જ મૂર્તિની ઉપાસના એ બે જ કલ્યાણ છે. ૮-૯
૫. પોતાની મૂર્તિ કરાવી હરિકૃષ્ણ નામ પાડી પોતાની જ હયાતીમાં વરતાલમાં પધરાવી. ૯-૧૦
૬. સંવત ૧૯૨૮માં ગોંડલમાં જૂના મંદિરમાં બાલમુકુંદદાસ સ્વામીનો મધ્ય ખંડમાં અક્ષરપુરુષોત્તમની મૂર્તિઓ પધરાવવાનો વિચાર - કોઠારી ગોવર્ધનભાઈએ ન થવા દીધું. ૧૦
૭. સંવત ૧૯૫૩માં જાગા સ્વામીએ વિહારીલાલજી મહારાજને કહેવરાવ્યું : 'અક્ષરપુરુષોત્તમની જોટે મૂર્તિઓ પધરાવો મહારાજ મહાપુરુષ જેવા બે દીકરા આપે. - વિહારીલાલજી મહારાજે ના પાડી. ૧૦
૮. અક્ષર દેરીએ એક શિખરનું મંદિર કરી અક્ષરપુરુષોત્તમની પટ મૂર્તિ પધરાવવા નારાયણદાસ સ્વામીએ વિચાર કર્યો - વરતાલથી ના આવી - નારાયણદાસની ભવિષ્યવાણી 'અહીં તો ત્રણ શિખરનું મંદિર થશે. - અક્ષરપુરુષોત્તમની ધાતુની મૂર્તિઓ બેસશે. ૧૦-૧૧
૯. શ્રીજીમહારાજનો જ સંકલ્પ - બોયાસણ, સારંગપુર, ગઢડાનાં મંદિરો માટેના અગમ વચનો ૧૧
- પ્ર.૭ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. (દરેક ટૂંકનોંધમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો લખવા.) (કુલ ગુણ ૮) નોંધ : દરેક પ્રસંગના ૨ ગુણ આપવા.
૧. વિદ્વતામાં યજ્ઞપુરુષદાસજી ખરેખર અજોડ છે ('તેજોવધ અને ઉપાધિનાં આક્રમણ' થી 'વિહારીલાલજી મહારાજ ધામમાં પધાર્યા' સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. શાસ્ત્રી જીવણરામની ભલામણથી મોડજી દરબારે યજ્ઞપુરુષદાસજીની વિદ્વતાના જીવણરામના અભિપ્રાય સાથે લખેલો પત્ર ૨૦૩
૨. વિહારીલાલજી મહારાજે સ્વામીશ્રીની બુદ્ધિની પરીક્ષા કરવા અને જીવણરામ શાસ્ત્રીએ કરેલી પ્રશસ્તિની પ્રતીતિ કરવા શાસ્ત્રી કૃષ્ણપ્રિયદાસજી સાથે કરાવેલો શાસ્ત્રાર્થ - વિદ્વતામાં અજોડ ૨૦૩-૨૦૪
૩. ભાવનગરમાં અક્ષરપુરુષોત્તમનો મહિમા સમજાવતાં ભાગવત, ગીતા, અને ઉપનિષદના અવતરણોથી વિદ્વાનો આશ્ચર્યમુગ્ધ ૨૦૪
૪. ઘણા વિદ્વાનો અને સાધુઓને મળેલ કમલનયન શાસ્ત્રીને સ્વામીશ્રીમાં વિશેષતા જણાઈ ૨૦૫
૫. સ્વામીશ્રીની વિદ્વતા, સાધુતા અને ભક્તિ જોઈને વહીવટદાર રંગીલદાસને થયેલો ભાવ-મંદિર માટે જમીન આપી. ૨૦૭-૨૦૮
૨. સ્પષ્ટ અને નિર્ભીક વક્તા શાસ્ત્રીજી મહારાજ ('નડિયાદમાં જ્ઞાનસત્ર'થી 'બાલમુકુંદદાસ સ્વામીનો અક્ષરવાસ' સુધીના જ પ્રસંગો)

૧. ગઢડા મધ્ય પ્રકરણ : ૨૧મું વચનામૃત વરતાલવાળા કબૂલ રાખે તો ભેગા થવામાં અમારે કોઈ વાંધો નથી. - સ્વામીશ્રી દોલાભાઈને ૪૧૨-૪૧૩
૨. 'અમારાથી જરિયાન ગાલીયા ઉપર ન બેસાય.' - ઈશ્વરભાઈના મારવાડી મિત્રને ૪૨૩
૩. 'જો મારી આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરશો તો ફોટો ફાડીને હું ફેંકી દઈશ.' - કમાટી બાગમાં હરિભક્તોને ૪૨૪
૪. 'આ મૂંડાવ્યું છે તે પણ અક્ષરપુરુષોત્તમ સારું જ મૂંડાવ્યું છે.' - લીમડી ઠાકોર સાહેબને ૪૨૬
૩. હરિ કરે સો હોય ('વિષમતાનાં વિષ' થી 'પ્રગટ થયા સહજાનંદ હરિ' સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. બોચાસણનું મંદિર થઈ ગયા પછી પણ શાસ્ત્રી મહારાજના વિરુદ્ધ દ્વેષીઓ પ્રવૃત્તિ કરતા - નંદકિશોરદાસ પોતાના મંડળના સાધુઓને લઈને બોચાસણ જવા તૈયાર-રાત્રે લકવાથી શરીર ઝલાઈ ગયું ૩૩૮-૩૩૯
૨. ગઢડાથી મુનીશ્વરાનંદ બ્રહ્મચારીને આ કામ માટે બોલાવ્યા-૨૫ સાધુનું મંડળ લઈને બોચાસણ - જૂનું મંદિર બાઈઓને સોંપ્યું હોવાથી ત્યાં સાંખ્યયોગી બાઈઓ રહેતી-મંદિર ખાલી કરાવવાની તજવીજ-ઝવેરકાકાનો વિરોધ-તમારા ઘેર ઉતારો-ચોરામાં ઉતારવાનો વિચાર-ઝવેરકાકાના તમાકુના પીલા ચોરામાં-હોકાપાણીના ચોરે ઉતારો ૩૩૯-૩૪૦
૩. રાત્રે હોકા-પાણીવાળાની કનડગત - ઝવેરકાકાને બોલાવી રજૂઆત - હમણાંને હમણાં બે ગાડાં તૈયાર કરી આપો - વહેરા જવા રવાના - પછી વરતાલથી કોઈ આવ્યું નહિ. ૩૪૦-૩૪૧

પ્ર.૮ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો.

(પ્રસંગવર્ણન આઠેક લીટીમાં તથા મનન ચારેક લીટીમાં લખવું) (કુલ ગુણ ૧૨)

નોંધ : પ્રસંગના ૩ ગુણ, મનનનો ૧ ગુણ. મનન અહીં આપ્યા કરતાં જુદું પણ હોઈ શકે પણ વિષયને અનુરૂપ હોય તો તેના પૂરેપૂરા ગુણ આપવા.

૧. સારંગપુરમાં સુવર્ણ અને રત્નજડિત મંદિર (૪૦૦-૪૦૧) પ્રસંગ : સ્વામીશ્રીએ છગનભાઈને કહ્યું: 'છગનભાઈ! તમે પહેલ કરો તો આ સારંગપુરના મંદિરની લખણી કરીએ.' ત્યારે તેમણે કહ્યું : 'સ્વામી! માબાપ ! આપે તો લાખો રૂપિયાનું કામ આદર્યું છે. એમાં મારા જેવાનું શું ગજું ? મારી રકમમાંથી કાંઈ આ મંદિર ઓછું પૂરું થવાનું છે ?' ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું 'તો પણ તમે કાંઈક લખાવો.' તેમણે સ્વામીની મરજી ઉપર છોડ્યું. એટલે ખરડામાં પ્રથમ તેમનું નામ લખીને રૂ.૩૫ની રકમ મૂકી. છગનભાઈ તો આ રકમ જોઈ મનમાં વિચારવા લાગ્યા. 'આવી રકમમાં કંઈ મંદિર પૂરું થાય ? ત્યારે સ્વામીએ તેમને કહ્યું : 'તમારા જેવા નિષ્ઠાવાળા મુક્તોનો એક રૂપિયો કરોડ રૂપિયા બરાબર છે અને એમાં જ આ મંદિર આમ પૂરું થવાનું છે.' એમ કહી સ્વામીશ્રીએ છગનભાઈને સુવર્ણ અને રત્નજડિત ત્રણ શિખરનું મહામોટું મણિમય અતિશય પ્રકાશે યુક્ત મંદિરનાં દર્શન કરાવ્યાં. મનન : સ્વામીશ્રીના સંકલ્પ માત્રમાં દરેક કાર્ય થઈ જાય તેમ હોવા છતાં નાનામાં નાના હરિભક્તની સેવાને અંગીકાર કરી. તમને મહામોટા ભાગ્યશાળી બનાવે છે.
૨. આજે તમારી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા ખરી થઈ (૫૨૬-૫૨૭) પ્રસંગ : ઈન્દોરથી ૫૦ માઈલ દૂર નર્મદાજીના કિનારે મંગળેશ્વર મહાદેવનાં દર્શન કર્યાં. વહાણમાં બેસી સામે કિનારે ગયા. અહીં ઓંકારેશ્વરનાં દર્શન કર્યાં. આ જ્યોતિર્લિંગના સ્વરૂપ ઉપર સ્વામીશ્રીએ નર્મદાજીનું જળ રેડ્યું અને ઓંકારેશ્વર ભગવાનને કહ્યું : 'તમો હજારો વર્ષથી યાત્રાળુઓને દર્શન આપો છો પણ આજે તમારી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા ખરી થઈ. માટે હજારો યાત્રાળુઓ હવે પછી આવે તેમને પ્રગટ ભગવાન ઓળખાવજો.' આ આજ્ઞાને શિરસાવંધ માની લીધી હોય એવું સૂચન કરતું એક બીલીપત્ર સ્વામીશ્રીનાં ચરણકમળમાં પડ્યું ! સ્વામીશ્રી આથી હસ્યા. તે હાસ્યનો મર્મ તો સ્વામીશ્રી અને ઓંકારેશ્વર ભગવાન સિવાય બીજું કોણ સમજી શકે ? મનન : મુક્તાનંદ સ્વામીએ પણ કહ્યું છે 'પ્રગટને ભજી ભજી પાર પામ્યા ઘણા ગીધ-ગણિકા કપિવૃંદ કોટિ, વ્રજતણી નાર વ્યભિચાર ભાવે તરી, પ્રગટ ઉપાસના સૌથી મોટી. સાચા સત્પુરુષ કે સાચા સંત તે મૂર્તિમાં દૈવત મૂકે છે અને તીર્થને તીર્થત્વ આપે છે.
૩. બ્રહ્માંડમાં આ સાધુની શક્તિથી બધું એમનું એમ ચાલે છે. (૫૦૪-૫૦૫) પ્રસંગ : સારંગપુરમાં એક રાત્રે માધા પટેલ સૂવા ગયા. સ્વામીશ્રીએ ત્યાં આવી માધા પટેલને કહ્યું : 'તમારું કામ હતું એટલે આવવું પડ્યું.' માધા પટેલ સેવા કરવા તૈયાર થયા. એટલે સ્વામીશ્રીએ મંદિરના યોગાનમાં પડેલું ૬૦-૭૦ મણનું લાકડું ખસેડવાનું કહે છે. પટેલ વિચારમાં પડ્યા. ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : 'શું વિચાર કરો છો ? તમે હાથ અડાડો

એટલે લાકડું તમારી પાછળ ચાલશે.’ વચનમાં વિશ્વાસ રાખી પટેલ લાકડાને હાથ અડાડી ચાલવા લાગ્યા. તો લાકડું પાછળ ખેંચાયું. જ્યાં મૂકવાનું હતું. ત્યાં પટેલ અટક્યા અને લાકડું પણ અટક્યું. પટેલ સ્તબ્ધ બની ગયા. ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : ‘લાકડાને જેમ ચેતનશક્તિ આવી, તેમ આ બ્રહ્માંડમાં આ સાધુની શક્તિથી બધું એમનું એમ ચાલે છે.’ પટેલ બપોરની કથાનું રહસ્ય સમજ્યા. સ્વામીશ્રીના અતિ મહિમાના નિર્ગુણદાસ સ્વામીના કેટલાક શબ્દો તેમને ગળે ઊતર્યા ન હતા. એ જ શંકામાં સૂવા ગયા. સ્વામીશ્રીના આ દિવ્ય ચરિત્રથી તેમની સંશયગ્રંથિ ભેદાઈ ગઈ. **મનન** : ભગવાન અને સંત સર્વ શક્તિમાન છે. પણ તેઓ તેનું પ્રદર્શન કરતા નથી. જ્યારે જ્યાં જરૂરી હોય ત્યાં તેટલી જ સામર્થ્ય બતાવે છે.

૪. **છગનભાઈ ધ્યાની સ્વામીશ્રીના સ્વરૂપને ઓળખે છે (૬૦૬-૬૦૭) પ્રસંગ** : મોજદડના ખત્રી છગનલાલ ધ્યાની આઠ-દસ કલાક ધ્યાનમાં બેસતા. સારંગપુરમાં ધ્યાન કરવા બેઠેલા છગનભાઈ પાસે આવી સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : ‘દોષનો વિચાર પડતો મૂકી મહારાજની મૂર્તિ પકડો.’ - છગનભાઈની સ્તુતિ : ‘આ દોષોથી નિવૃત્ત કરો, તો મહારાજનું સુખ અનુભવાય. - પોતાના આશ્રિતોના દોષ ટાળવા આ ભક્તરાજ પાસે દોડી આવ્યા એ કેટલું દયાળુપણું ! ત્રણે અવસ્થાથી પર સદા બ્રહ્મસ્થિતિમાં વર્તતા આ સંતવર્યની અંતર્યામી શક્તિની કેવી ગહન વ્યાપકતા ! છગનભાઈનો નિર્દોષ પ્રેમભાવ અને શ્રીજીનું સાન્નિધ્ય અનુભવવાની તમન્ના જોઈ સ્વામીશ્રી તેમને ભેટ્યા - મિથુનીભાવની સર્વ ગ્રંથિ ઓગળી ગઈ. સ્વામી સ્વરૂપે મહારાજ અખંડ દેખાવા લાગ્યા.- અબજો રૂપિયાની સંપત્તિ આપતા કે કરોડો યુગ પર્યંત તપ કરતાં પણ જે સ્થિતિ પ્રાપ્ત ન થાય, તે સ્થિતિ સ્વામીશ્રીએ ક્ષણમાત્રમાં પમાડી દીધી. શી તેમની મહત્તા ! શું તેમનું ઐશ્વર્ય ! શો પ્રતાપ ! અંતરમાં દેખાતી મૂર્તિ એ મૂર્તિને બહાર પ્રગટ સ્વરૂપે જોઈ રહ્યા.- છગનભાઈનું પરિવર્તન જોઈને ગુરુ ગણેશ ભક્ત તથા માધાભાઈ આદિને સ્વામીશ્રીની મહત્તા અને શ્રીજીસ્વરૂપ ભાવનો ખ્યાલ આવ્યો. **મનન** : ગુરુ વિના કોઈ કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી. ગુરુ સાચા માર્ગદર્શક છે. ખોટા રસ્તે જઈએ તો તરત જ પાછા વાળે છે.

૫. **આજ મહારાજ પ્રગટ જ છે (૫૭૨-૫૭૩) પ્રસંગ** : ગઢપુરના શતવાર્ષિક પાટોત્સવ વખતે લક્ષ્મીવાડીએ જમતી વખતે આશાભાઈ, મોતીભાઈ તથા કેશવલાલે વાત કરી ‘આજે સમૈયામાં તમામ સંતો, સદ્ગુરુઓ, હરિભક્તો સ્વામીશ્રીની મૂર્તિમાં ખેંચાઈ ગયા. આમ, મહારાજે પોતાનું પ્રગટપણું બતાવ્યું. વળી, પોતાના પ્રગટપણાની સૌને પ્રતીતિ કરાવવા ગંગાજળિયામાં મહારાજ સૌને હજી દર્શન દે છે.’ ત્યારે સ્વામીશ્રીએ પૂછ્યું : ‘તમે દર્શન કર્યા ?’ એટલે રામચંદ્રભાઈએ કહ્યું : ‘અમારે તો સાક્ષાત્ દર્શન થાય છે એટલે એ કૂવામાં ડોકિયું કરવા ક્યાં જઈએ ?’ સ્વામીશ્રી પીરસતા ઉભા રહી ગયા અને બોલ્યા : ‘મહારાજ આજ પ્રગટ જ છે’ એ સ્વરૂપની ઓળખાણ નથી એટલે અજ્ઞાનમાં અટવાય છે. આ શબ્દો દિવ્યભાવના, સ્વરૂપનિષ્ઠાના, ભગવાન પુરુષોત્તમના હતા. સ્વામીશ્રીમાં જ અખંડ રહી, ભગવાન પુરુષોત્તમ ક્રિયા કરતા હતા, બોલતા હતા, જોતા હતા, દર્શન દેતા હતા. **મનન** : આ પ્રસંગે શ્રીજીમહારાજે સ્વયં પોતાની ઓળખાણ સૌને કરાવી. જેનામાં જેટલી પાત્રતા હોય તેટલું તે સમજી શકે અને તેનો આનંદ પણ લઈ શકે. ગુણાતીત સંત દ્વારે શ્રીજીમહારાજ પ્રગટ જ છે.

પ્ર.૯ નીચે આપેલાં પાત્રોમાંથી કોઈ પણ એક પાત્રના પ્રસંગો વર્ણવી વ્યક્તિત્વનું આલેખન કરો. (કુલ ગુણ ૮)

નોંધ : પાત્રના પ્રસંગો વધારે હોય તેથી બધા જ પ્રસંગોનું વર્ણન હોવું જરૂરી નથી. પ્રસંગોના ૬ ગુણ અને વ્યક્તિત્વના આલેખનના ૨ ગુણ.

૧. નિર્મળદાસ સાધુ (‘સત્સંગમાં સુષુપ્તિ અવસ્થા’ થી ‘વરતાલમાં આસને આસને મંત્રણાઓ’ સુધીના ૪ પ્રસંગો)

પ્રસંગો : ૧. આચાર્ય પુરુષોત્તમપ્રસાદજી પછી કુંજવિહારીપ્રસાદને ગાદી આપવાને બદલે ત્રણ વર્ષના

વાસુદેવપ્રસાદને ગાદી આપી. કુંજવિહારીપ્રસાદે અમદાવાદમાં ન રહેવું. તેવો મનાઈ હુકમ બહાર

પડ્યો ત્યારે કુંજવિહારીપ્રસાદ સાથે સાધુ નિર્મળદાસ, ત્યાગવલ્લભદાસ બહાર નીકળી ગયા. ૨૧૯-૨૨૦

૨. વઢવાણમાં શિખરબદ્ધ મંદિરનો સંકલ્પ પૂર્ણ કરવા શાસ્ત્રીજી મહારાજને મુશ્કેલીઓની કરેલી વાત-

શાસ્ત્રીજી મહારાજે મૂકેલી શરત - અક્ષરપુરુષોત્તમ પધરાવવા - નિર્મળદાસ સહમત ૨૨૦-૨૨૧

૩. સંવત ૧૯૫૮માં નિર્મળદાસ સ્વામી સારંગપુરમાં - જમીનનું ઠેકાણું પડ્યું નથી - લીમડીના દીવાન

ઉપર શાસ્ત્રીજી મહારાજે લખેલી ચિઠ્ઠી - લીમડીના ઠાકોરનો ભલામણ પત્ર લઈ નિર્મળદાસજી વઢવાણ ગયા - જોઈતી જમીન મળી ગઈ.

૨૨૧-૨૨૨

૪. અમદાવાદમાં શાસ્ત્રીજી મહારાજે બોલાવેલા નિર્મળદાસ સ્વામીને કહ્યું : 'મૂર્તિઓની કિંમત અમે આપીશું. તમારી સાથે જયપુર અમારો માણસ આવશે. અમારા નકશા પ્રમાણે મૂર્તિઓ કરાવશે.' - નિર્મળદાસજીએ સ્વામીની વાત કબૂલ રાખી. - સ્વામીશ્રીએ તેમને વડોદરા મંદિરમાં રહેવાની વ્યવસ્થા કરી આપી. ૨૩૦
૫. વઢવાણ વિરુદ્ધ મૂળીની સભાની નિષ્ફળતાથી નિર્મળદાસજીને યજ્ઞપુરુષદાસજી દ્વારા ચક્રો ગતિમાન કર્યાની પ્રતીતિ. ૨૪૦
૬. વઢવાણ મૂર્તિપ્રતિષ્ઠામાં સ્વામીશ્રીના હરિભક્તોએ હાજરી આપી સ્વામી નિર્મળદાસનો પક્ષ મજબૂત કર્યો ૨૪૨
વ્યક્તિત્વનું આલેખન : અન્યાયની સામે ન્યાયના પક્ષે રહેનારા, સાચી વાતના હિમાયતી - વ્યક્તિના સામર્થ્યને ઓળખનારા- સાચાનો પક્ષ રાખનાર.
૨. કેશવપ્રસાદ પુરાણી ('વિજ્ઞાનાનંદ સ્વામીનો અક્ષરવાસ' થી 'ગઢડામાં જળગ્રીલણીના સમૈયે' સુધીના ૪ પ્રસંગો) પ્રસંગો : ૧. યજ્ઞપુરુષદાસજીને કેશવપ્રસાદ પુરાણી જેવો ભગતજી પ્રત્યે સદ્ભાવ થયો. ૭૫
૨. આચાર્યના મેડે કથા સાંભળવા જતા કેશવપ્રસાદ પુરાણી અને અન્યને ત્યાગીઓની ઉપાધિને કારણે કથામાંથી ઉઠાડી મૂકતા. ૭૫
૩. ભગતજી વરતાલથી નીકળ્યા ત્યારે ઉગમણી બેઠક સુધી વળાવવા ગયા. ૭૮
૪. મહારાજને તેમના પ્રત્યે સદ્ભાવ હોવાથી અવારનવાર પોતાને મેડે બોલાવી ભગતજીની વાતો સાંભળતા ૯૬
૫. ભગતજીએ મહુવામાં પુરાણી રઘુવીરચરણદાસને સાધુ મંડળ આવ્યાની વાત કરી કહ્યું : 'આ મંડળમાં શાસ્ત્રી યજ્ઞપુરુષદાસજી અને પુરાણી કેશવપ્રસાદ બે જીવતા જીવ છે. ૧૦૮
૬. ભગતજીએ પુરાણી કેશવપ્રસાદજી તથા યજ્ઞપુરુષદાસજીને વરતાલ જવા રજા આપી. - આ મંડળ નાર આવતાં હરિભક્તો તેમની પાસે આવ્યા તો ભગતજીને મળ્યા જેટલો આનંદ થયો. ૧૧૮
૭. ભગતજીએ શ્લોક ગાવાનું કહેતાં 'પ્રસંગમજરં પાશમાત્મનઃ...શ્લોક ગાઈને ભગતજીને પ્રસન્ન કર્યા. ૧૨૭
૮. પુરાણી કેશવપ્રસાદ પાસે યજ્ઞપુરુષદાસજીએ ઠાસરામાં ભાગવતનો દશમ અને દ્વાદશ સ્કંધ તથા શિક્ષાપત્રી ઉપર શતાનંદ મુનિનું ભાષ્ય ભણવાનું શરૂ કર્યું. ૧૩૪
૯. ગઢડામાં ભગતજીના ઉતારે દર્શને ગયા - ભગતજીએ કહ્યું : 'સુખેથી ભજન કરજો અને લોકોને ઉપદેશ કરવાનો બહુ આગ્રહ ન રાખતા. ૧૫૩
૧૦. વલસાડથી વહાણમાં બેસી ભાવનગર જતાં દરિયામાં તોફાન - મહારાજ- સ્વામી અને ભગતજીને પ્રાર્થના - સંકટમાંથી ઊગર્યા. ૧૬૭

વ્યક્તિત્વ : ભગતજી પ્રત્યે ગુરુભાવવાળા-અક્ષરપુરુષોત્તમની નિષ્ઠાવાળા-વિદ્વાન-બીજાને પણ ભણાવી શકે.

વિભાગ - ૩ : 'સ્વામીની વાતો' એકવીસમી આવૃત્તિ, સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૫

અભ્યાસક્રમની વાતોના ક્રમાંક : પ્રકરણ ૩/૧, ૩, ૫, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮, ૨૦, ૨૧, ૨૨, ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧, ૩૨, ૩૩

પ્ર.૧૦નીચે આપેલા પ્રશ્નોમાંથી કોઈ પણ બેના મુદ્દાસર જવાબ લખો. (પાંચેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૬)

૧. સમુદ્રમાં ચાલ્યા જતા વહાણના દૃષ્ટાંતનો સિદ્ધાંત સમજાવો. (૨૮/૧૧૨)
૪. જેવા મહારાજ છે ને જેવા મહારાજના સંત છે ને જેવાં તેમનાં સ્વરૂપ, સ્વભાવ, ગુણ, ઐશ્વર્ય ને સામર્થ્ય છે તેને જાણતા નથી, જેમ માછલું ને મચ્છ પોતે પોતા જેવા જાણે છે; તેમ જે મનુષ્ય છે તે પોતા જેવા જાણે છે, પણ જેવા છે તેવા જાણતા નથી.

૨. જીવ બ્રહ્મરૂપ કેમ થાતો નથી ? (૩૩/૧૧૪)

જ. હેતે કરીને સત્પુરુષમાં જીવ બાંધ્યો નથી અને સત્પુરુષમાં જીવ બાંધ્યો હોય તો તેનો વિશ્વાસ ન આવે.’ ત્યારે વળી પૂછ્યું જે, ‘હેતે કરીને જીવ બાંધ્યો હોય તેનો વિશ્વાસ કેમ ન આવે ?’ ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે, ‘આ જલે ભક્તે મારા સાથે જીવ ઘણો બાંધ્યો છે પણ મારો વિશ્વાસ ન આવે. એમ કહીને વળી બોલ્યા જે, વિશ્વાસ તો હોય, તો પણ નિષ્કપટપણે વર્તાય નહિ, ને નિષ્કપટપણે વર્તે તો જીવ બ્રહ્મરૂપ થયા વિના રહે નહિ.

૩. કઠિયારો અને બાવના ચંદનના દૃષ્ટાંત દ્વારા ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ શો ઉપદેશ આપ્યો ? (૩૦/૧૧૩)

જ. હેમગોપાળને ઠેકાણે તો આ ભરતખંડ છે ને બાવના ચંદનને ઠેકાણે તો મનુષ્યદેહ છે. તે ખબર વિનાનું સ્ત્રી, દ્રવ્ય, દીકરા, દીકરી, લોક, ભોગ ને દેહ તેને વિષે બાળી દે છે, તેમ આપણે બાળવું નહિ. આપણે તો અર્થ સાધ્યામિ વા દેહં પાતયામિ.

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર અભ્યાસક્રમની ‘સ્વામીની વાતો’નું પ્રમાણ આપી સમજાવો. (આઠથી દસ લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : (૧) સમજૂતી મૌલિક રીતે લખવાની હોવાથી અહીં આપેલા જવાબ સિવાયની સમજૂતી પરીક્ષાર્થીએ લખેલી હોય તો તે પ્રસંગને અનુરૂપ છે કે નહીં તે પરીક્ષકે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. પ્રમાણનો ૧ ગુણ, સમજૂતીનો ૧ ગુણ. (૨) ઉકેલપત્રમાં આપેલ સ્વામીની વાત સિવાય અભ્યાસક્રમમાં આવતી સ્વામીની વાતમાંથી બીજી કોઈ પણ વાત પરીક્ષાર્થીએ લખેલ હોય અને તે વિષયને અનુરૂપ આવતી હોય તો તેના ગુણ કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરીને મૂકવા. જ્યાં બે પ્રમાણ આવતાં હોય ત્યાં કોઈ પણ એક પ્રમાણ અને તેને અનુરૂપ સમજૂતી લખી હોય તો તેના પૂરા ગુણ આપવા.

૧. હરિભક્તો ભક્તિભાવથી સ્વામીશ્રીને અનેક સારા પદાર્થો અર્પણ કરે છે, પણ સ્વામીશ્રીને તેનું બંધન થતું નથી. (૨૭/૧૧૧)

પ્રમાણ : ખરેખરું જ્ઞાન થાય તો તે માયાના પેયમાં આવે નહિ, જેમ જળકૂકડીને જળ લોપે નહિ, તેમ એવા પુરુષ માયામાં આવે તોય માયા લોપી શકે નહિ, તથા જેમ જળકાતરણી માછલું છે તે જાળમાં આવે નહિ કેમ જે, બેય કોરે અસ્ત્રા જેવી ધાર હોય તે જાળને કાપીને નીસરી જાય, તેમ એવા સમર્થ પુરુષ હોય તે અનંત જીવને માયા પર કરી મૂકે એવા છે. સમજૂતી : જેને પ્રત્યક્ષ મહારાજ અને પ્રત્યક્ષ સંતનો યોગ થયો હોય તેને સર્વે વાતે સાનુકુળ છે. તે કદાપિ માયાના પેયમાં લોપાય જ નહિ.

૨. ‘જેને ભગવાનનું ને સંતનું માહાત્મ્ય સમજાણું છે તેનો પાયો સત્સંગમાં અચળ છે.’

પ્રમાણ : સત્સંગ કોણ જાળવે ? તો જેને મહારાજને વિષે ને આ મોટા સંતને વિષે માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત પ્રીતિ હોય તે જ જાળવે પણ બીજાથી તો જળવાય નહિ. (૨૬/૧૧૦-૧૧૧) સમજૂતી : ભગવાન ને સંતનો મહિમા યથાર્થ સમજાણો હોય તેને કોઈપણ સંજોગોમાં સત્સંગ મુકવાનો વિચાર આવે નહિ.

૩. ‘આ અક્ષરધામનાં જે દર્શન કરશે તે સૌનું કલ્યાણ થશે.’ (૧/૮૫)

પ્રમાણ : અમે સો કરોડ મનવારો લઈને આવ્યા છીએ એટલા જીવનો ઉદ્ધાર કરવો છે. તે પ્રથમ ચિંતામણિયું ભરશું, પછી પારસમણિયું ભરશું, પછી હીરા, પછી મોતી, પછી દાગીના, પછી સોનામહોરો, પછી રાળ, પછી રૂપિયા ને કોરિયું ને છેલી બાકી ગારો, એ પ્રકારે પૂરણી કરવી છે. એવી રીતે મુક્તના અનંત પ્રકારના ભેદ છે ને કલ્યાણ પણ અનંત પ્રકારનાં છે. સમજૂતી : શ્રીજીમહારાજ અક્ષરધામમાંથી સંકલ્પ લઈને આવેલા કે અનંત જીવોનું કલ્યાણ કરવું છે. તે આ રીતે કલ્યાણ કરશે.

૪. ‘ભગવાનનો ભક્ત હોય તેને ભગવાનની મૂર્તિનું ધ્યાન કરતાં જે પદાર્થ આડું આવીને આવરણ કરે તેને માયા કહીએ. (૨૨/૧૦૮)

પ્રમાણ : સ્વામી બોલ્યા જે, ‘એ તો ઠીક પણ સોનું લેવાનો સંકલ્પ થયો પણ કોઈ દી સો કરોડ મણ ટૂંસાં લઈને કમાણી કરીએ, એવો સંકલ્પ થાય છે ?’ સમજૂતી : સ્વામી વ્યવહારદક્ષ હતા, આર્થિક સેવાનું મહત્ત્વ સમજતા હતા, છતાં શિવલાલ શેઠનું અલૌકિક હિત કરવું છે. તેથી આ પ્રસંગે ટાંકે છે.

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૪)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહીં.

૧. શા માટે બ્રહ્મરૂપ થવું જોઈએ ? (૧૨/૧૦૧)
- જ. મહારાજની સેવામાં રહેવા માટે બ્રહ્મરૂપ થવું જોઈએ.
૨. શ્રીજીમહારાજના મતે સ્વરૂપાનંદ સ્વામી દ્વારા કેવી રીતે કલ્યાણ થાય ? (૮/૮૮)
- જ. શ્રીજીમહારાજના મતે સ્વરૂપાનંદ સ્વામીના તો દર્શન કરીને કલ્યાણ થાય.
૩. મુક્તાનંદ સ્વામીએ કોનો સમાગમ કરવો ? (૭/૮૮)
- જ. મુક્તાનંદ સ્વામીએ સ્વરૂપાનંદ સ્વામીનો સમાગમ કરવો.
૪. શ્રીજીમહારાજે શેને અર્થે અનંત પ્રકારની વાતું પ્રવર્તાવી છે ? (૧૭/૧૦૫)
- જ. શ્રીજીમહારાજે જીવના મોક્ષને અર્થે અનંત પ્રકારની વાતું પ્રવર્તાવી છે.

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા કોઈ પણ બેના દૃષ્ટાંત અથવા પ્રસંગ વર્ણવી તેનો સિદ્ધાંત લખો. (કુલ આઠેક લીટીમાં)
(કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : સિદ્ધાંત મૌલિક રીતે લખવાનો હોવાથી અહીં આપેલા જવાબ સિવાયનો સિદ્ધાંત પરીક્ષાર્થીએ લખેલો હોય તો તે દૃષ્ટાંતને અનુરૂપ છે કે નહીં તે પરીક્ષકે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. દૃષ્ટાંતના ૨ ગુણ, સિદ્ધાંતનો ૧ ગુણ

૧. લાખ મણ લોઢાનો ગોળો રજ થઈ જાય (૩/૮૬) દૃષ્ટાંત : તે ધામમાંથી લાખ મણ લોઢાનો ગોળો પડતો મૂકીએ, તે વાને લેરખે ઘસાતો ઘસાતો પૃથ્વી ઉપર આવે ત્યારે રજ ભેળો રજ થઈ જાય, એટલું છેટું છે, પણ જો આંહી અલ્પ જેવો જીવ હોય ને તેને તમે એમ ધારો જે, ‘આ જીવ આઠ આવરણ પાર અક્ષરધામમાં જાય,’ તો તત્કાળ જાય. સિદ્ધાંત : જેનો સંબંધ થયો હોય તેના જેવા થાય. ભાદરામાં વશરામ સુથારના સંકલ્પે કીડીઓની સદ્ગતિ થઈ ગઈ. અહીં સ્વામી સંબંધનો મહિમા સમજાવે છે.
૨. રામચંદ્ર ને શ્રીકૃષ્ણ ફૂલવાદીને ઠેકાણે છે (૫/૮૭) દૃષ્ટાંત : વાદી હોય તે તો ગરીબ સાપ હોય તેને ઝાલે, ને ફૂલવાદી હોય તે તો હાથ આવે તો ઝાલે, નહિ તો લૂગડાના છેડે વળ દઈને મારી નાખે, ને ગારડી હોય તેની આગળ તો ગમે તેવો મણિધર હોય તે પણ ડોલે. દત્તાત્રેય, કપિલ તે તો વાદીને ઠેકાણે છે, તે તો મુમુક્ષુ હોય તેનું કલ્યાણ કરે, ને રામચંદ્ર ને શ્રીકૃષ્ણ તે તો ફૂલવાદીને ઠેકાણે છે, તે તો પોતાનું વચન માને તેનું કલ્યાણ કરે ને ન માને તો તરવારે સમાધાન કરીને કલ્યાણ કરે, ને મહારાજ તો ગારડીને ઠેકાણે છે ને તેમની આગળ તો જીવ, ઈશ્વર, પુરુષ ને અક્ષરાદિક તે સર્વે હાથ જોડીને ઊભા છે.
સિદ્ધાંત : રામચંદ્ર અને શ્રીકૃષ્ણે પોતાનું વચન માનનારનું કલ્યાણ કર્યું અને પોતાનું વચન ન માનનાર રાવણ, વાલી, કંસ, શિશુપાળ, દંતવક્ર વગેરેએ તેમનું વચન ન માન્યું તો તેમનું તલવારે સમાધાન કર્યું.
૩. ગાયના દૃષ્ટાંતે મહારાજનું સુખ (૨૦/૧૦૮) દૃષ્ટાંત : જેમ ગાયનું વાછરું હોય તે ગાયના શરીરમાં ગમે ત્યાં થબડકા મારે, પણ દૂધનું સુખ આવે નહિ, તે તો જ્યારે આંચળને વળગે ત્યારે દૂધનું સુખ આવે છે. તે તો દૃષ્ટાંત છે ને એનું સિદ્ધાંત એ છે જે, આ બધોય સત્સંગ તો મહારાજનું શરીર છે, પણ જે મોટા એકાંતિક સાધુ છે, તે દ્વારે તો મહારાજ અખંડ રહ્યા છે, તેને વળગે છે ત્યારે તેને મહારાજનું સુખ આવે છે, જેમ ગાયના આંચળમાંથી દૂધ આવે છે તેમ. સિદ્ધાંત : ગાયના બધા અંગમાંથી દૂધનું સુખ આવતું નથી. બધા અંગ જરૂરી છે. પણ સૌથી જરૂરી ને ફળ આપનારું અંગ આંચળ છે. તેમ સત્સંગમાં એકાંતિક સાધુ દ્વારે મહારાજની હયાતી જેવું જ સુખ આવતું હોવાથી કલ્યાણનો માર્ગ સરળ બને છે. એકાંતિક સંતમાં મહારાજ સર્વ પ્રકારે રહેલા છે માટે.

સમાપ્ત